

GENÇLİĞİN BİLGİ GEREKSİNİMLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLARIN ARAŞTIRILMASI

Araş. Gör. Dr. H. İnci ÖNAL (*)

I. GİRİŞ

Gençlik dönemi, insan yaşamına yön veren gelişim aşamalarından biridir. Önceki yılların etkisinde olan ve sonraki yılları da etkileyen gençliğin gereksinimleri toplumun geleceğini yakından ilgilendirmektedir. Etkileyici çeşitli durumların davranışa ya da soruya çevrilmesiyle bilgi gereksinimleri ortaya çıkmaktadır (Önal 1993: 341). Toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve benzeri özellikleri çerçevesinde yaşayan gençliğin temel kişilik yapısı ve gençlik döneminin psiko-sosyal özellikleri gençliğin bilgi gereksinimlerinin biçimlenmesine neden olmaktadır. İşte bu ortamda gençlerin duygu, düşünce, tutum, davranış, amaç ve beklentilerine önem veren çağdaş eğitim sistemleri "gençliğin bilgi gereksinimlerinin ortaya çıkarılması ve bilgi gereksinimlerinin karşılanması" için gerekli düzenlemeler yapmaktadırlar. Kütüphanelerin, özellikle okul kütüphanelerinin kurulması ve gelişmesi bu düzenlemelerin doğal sonucu olmaktadır.

Gençliğin bilgi gereksinimlerini etkileyen unsurlar araştırılırken, gençlik kavramıyla neyin ifade edildiği belirtilmelidir. Toplumsal ve kültürel özelliklere bağlı olarak, gençliğin yaş grupları arasındaki yerinin saptanması, çeşitli toplumlarda ve dönemlerde değişik yaklaşımlarla ele alınmıştır. Burada; gençlik kavramıyla 14-18 yaş grupları arasında bulunan, öğretim kurumlarına devam eden gençler söz konusu edilmektedir. Özellikleri, gereksinimleri, çok ve değişken ilgileri ile gençler çeşitli konularda bilgi gereksinimleri duymaktadırlar. Bilgi gereksinimleri geniş bir alana yayılmaktadır. Çalışmamızda: 14-18 yaş grubunda ele aldığımız gençliğin bilgi gereksinimleri "Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemi" içinde günümüze değin (Milli Eğitim Bakanlığı 1994) araştırılmaktadır. Türk Milli Eğitim Sistemi'nde yer alan: Milli Eğitim Temel Kanunu, Kalkınma Planları, Milli Eğitim Şuraları, Öğretim Programları, Mevzuat Çalışmaları, Okul Kütüphaneleri Şubesi'nin çalışmaları gençliğin bilgi gereksinimlerini etkileyen unsurlar olarak incelenmektedir. Bilgi gereksinimlerinin biçimlenmesi ve karşılanmasında okul kütüphanelerinin önemi ortaya çıkarılmaktadır.

(*) Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Kütüphanecilik Bölümü

II. GENÇLİĞİN BİLGİ GEREKSİNİMLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

II.1. MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel ve özel amaçları, temel ilkele-ri, yapısı ve yönetimi, her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kuruluşları; bunlarla ilgili görev, yetki ve sorumlulukları, 1973 yılında yürürlüğe giren 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu"nda tespit edilmiştir (Resmi Gazete 14574). 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu; 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Öğretimde Birlik (Tevhid-i Tedrisat) Kanunu'na dayalı hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. 1983 Yılında "Milli Eğitim Temel Kanunu"nun bazı maddeleri değiştirilmiştir.

1739 Sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu"nda ve 2842 sayılı "14.6.1973 Tarih ve 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"da Türk Milli Eğitiminin genel ve özel amaçları tanımlanmaktadır:

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini:

Atatürk İnkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmektir (Resmi Gazete 18081: 4).

Diğer amaçlar, yukarıda belirtilen amaçları izlemektedir.

2709 Sayılı 1982 "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası" doğrultusunda Milli Eğitim Temel Kanunu, okullara dek uzanan uygulamaların dayanağı olmaktadır. Genelde toplumun, özelde gençliğin; bilgi gereksinimlerine ve bilgi gereksinimlerinin karşılanmasına ilişkin görev ve sorumluluklar yüklenmektedir (Resmi Gazete 17863: 1 - 57).

II.2. KALKINMA PLANLARI⁽¹⁾

Türkiye'de sosyal hareketlerin gençlik kesimini etkilemesi sonucunda meydana gelen gelişmeler, gençliğin sorunlarına yaklaşılmasına neden olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarına da bu durum genel olarak yansımıştır.

(1) Devlet Planlama Teşkilatı tarafından altı kez hazırlanan Kalkınma Planlarından: Birinci Beş Yıl: 1963-1967; İkinci Beş Yıl: 1968-1972; Üçüncü Beş Yıl: 1973-1977; Dördüncü Beş Yıl: 1979-1983; Beşinci Beş Yıl: 1985-1989; Altıncı Beş Yıl: 1990-1994 yılları arasını kapsamaktadır.

Kalkınma Planlarında gençlerin eğitim, sağlık, çalışma sorunları, istihdam, kültür, sosyal güvenlik gibi sosyal sektörlerle ilişkileri saptanmıştır. Bu konularda iyileştirici, düzenleyici ve programlayıcı ilkelere, politikalara ve tedbirlere yer verilmiştir. Uygulamaların ilgili olduğu Bakanlıklara, kurumlara ve üniversitelere Yıllık Programlar uyarınca görevler dağıtılmıştır. Bu aşamada Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı; uygulamalara doğrudan katılmamakla birlikte, politikaların uygulanmasında kamu kuruluşlarına izleyicilik ve sorumlulukları paylaşma açılarından yardımcı olmuştur. Gençlik sorunlarına ilişkin çalışmalar özellikle Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere, diğer ilgili Bakanlıkların çalışmalarına dayalı olarak sürdürülmüştür (Ergil 1986).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla başlayan gençlik sorunlarına yaklaşım, bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında; Gençlerin milli, manevi ve kültürel değerlerle birlikte; çağdaş toplumun ve teknolojilerin bilgisi ile donatılmış olarak yetiştirilmelerini ve eğitilmelerini ilke edinmiştir. Gençlerin yapıcı ve yaratıcı yönlerini ortaya çıkarmak üzere kişilik, düşünce ve beden yönünden gelişmelerini sağlayacak okul içi ve dışı düşünce, kültür, sanat, spor ve izcilik faaliyetlerinin destekleneceği belirtilmiştir. Ancak; Kalkınma Planlarında "gençlerin bilgi gereksinimlerini kütüphanelerden karşılamaları" için özel ve belirgin maddeler yer almamaktadır. Kalkınma Planlarının gençlik, eğitim, boş zamanların değerlendirilmesi, bilim-araştırma ve kültür ile ilgili maddeleri incelendiğinde "genel olarak" konuya değinen maddelerin hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında:

- 1 - Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve ülke çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılmasına;
- 2 - Kütüphanelerin okuyucuların-kullanıcıların isteklerine ve gereksinimlerine uygun yeterli seviyeye ulaştırılmasına;
- 3 - Kişilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırılmasına yönelik maddelerin bulunduğu görülmüştür (Devlet Planlama Teşkilatı 1989).

II. 3. MİLLİ EĞİTİM ŞÛRALARI(1)

Eğitim sisteminin düzenlenmesi ve zaman içinde yenileştirilmesi çalışmalarına Milli Eğitim Şûraları Cumhuriyet dönemi boyunca önemli girişim ve katkılarda bulunmuştur. Milli Eğitim Şûralarında eğitim ve öğretim ile ilgili konular incelenmekte, teklif niteliğinde

(1) 1939, 1943, 1946, 1949, 1953, 1957, 1962, 1970, 1974, 1981, 1982, 1988, 1993 yıllarında olmak üzere bugüne dek, onüç kez toplanan Milli Eğitim Şûralarının Kararları incelenmiştir. Şûralarının Kararlarına yer veren Resmi Gazete'lerden yararlanılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

kararlar alınmaktadır. Maddeler halinde açıkça belirtilmemesine rağmen, alınan kararlarda:

1 - Gençlerin-öğrencilerin yetenek ve ilgileri ölçüsünde bilgi gereksinimlerinin çeşitlenmesine imkan sağlayacak;

2 - Daha sonraki eğitim ve öğretim kademelerine devam etmek için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandıracak;

3 - Çevrenin ekonomik özelliklerini de göz önünde bulundurarak iş alanlarına veya mesleklere yöneltecek;

4 - Ülkenin kalkınmasına katkıda bulunacak şekilde kişilerin yetiştirilmesini sağlayacak görüşlere rastlanmıştır.

Bilgi gereksinimlerinin karşılanması amacıyla:

1 - Okuma sevgisi ve alışkanlığının kazandırılması;

2 - Kitapların cazip, güzel, eğitici ve öğretici özelliklere sahip olacak şekilde hazırlanması;

3 - Görsel-işitsel bilgi kaynaklarının çağdaş özelliklerde ve yeterli miktarlarda üretilmesi;

4 - Bilgi toplumuna uygun, gelişme ortamını yaratacak kütüphanelerin kurulması, hizmet vermesi ve hizmetlerin yaygınlaştırılması görüşleri çeşitli maddelerde genel olarak yer almıştır.

Anayasada ve kanunlarda yer alan hükümlere uygun olarak, Türk gençliğinin korunması; gençlerin zihnen ve bedenen yetiştirilmesi; devletçe götürülecek hizmet ve faaliyetlerin belirlenmesi; gençlik problemlerinin ve en etkili çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla 24-28 Ekim 1988'de "I. Gençlik Şûrası" toplanmıştır. Eğitim tarihimizde ilk kez toplanan ve gençleri de temsil eden çok sayıda üyenin bulunduğu Şûrada çeşitli konu ve sorunlar tartışılmış ve bu sorunların çözümünüyle ilgili tavsiye kararları alınmıştır. Bilgi gereksinimleri ve bilgi gereksinimlerinin karşılanmasıyla ilgili olarak Gençlik Şûrası'nda alınan kararlar şunlardır:

1 - Gençlik 2000 yılı dünyasının sorunlarını anlayabilecek ve çözüm bulabilecek şekilde her konuda bilgilendirilmeli ve bilinçlendirilmelidir. Bilimsel merakı uyandıracak çalışmalara ve araştırmalara katılmaları sağlanmalıdır (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 1989: 470).

2 - Bilgi edinme, görüşlerini geliştirme ve boş zamanları değerlendirme amaçlarına yönelik olarak; gençliğe okuma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Bu amaçlarla, okullarda kütüphane imkanları yaratılmalı, öğretmenlerin okuma alışkanlığını teşvik edici faaliyetleri yönlendirilmelidir (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 1989: 486, 494).

3 - Geniş gençlik kitlelerinin yararlanabileceği kütüphaneler kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Bol ve çeşitli kitaplarla, gençlerin bilgi gereksinimleri karşılanmalıdır (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 1989: 487, 496).

4 - Mesleki eğitim görmüş kütüphaneciler okul kütüphanelerinde istihdam edilmelidir (Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 1989: 494).

II. 4. ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Toplumsal ve kişisel gereksinimlerdeki değişmeler, bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler "Öğretim Programları"nın hazırlanmasını; amaç, ders konuları, uygulama ve değerlendirme tekniklerinin devamlı olarak yenileştirilmesini gerekli kılmıştır. Kişilere çeşitli konularda bilgi vermekle birlikte, karşılaşılabilecek sorunları çözebilecek yetenek ve davranışların kazandırılması hedeflenmiştir. "Öğretim Programları"na ezbere dayanan bilgiden çok, temel ilkeleri ve kavramları anlamaya ve uygulamaya imkan veren, bilgi gereksinimlerini karşılamaya yönelten, bağımsız düşünme alışkanlığı kazandıran konular seçilecektir. Belirtilen amaçlar doğrultusunda ders konularının ne derece uygulandığı, geliştirdiği ölçülecek ve alınan sonuçlar değerlendirilecektir. Öğretim Programlarının bu unsurlara göre hazırlandığı ve yenileştirildiği ifade edilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı 1993).

II. 5. MEVZUAT ÇALIŞMALARI

Milli Eğitimle ilgili yönetmelikler, Mevzuat Çalışmaları kapsamına girmektedir. Bilgi gereksinimlerinin karşılanmasıyla ilgili olarak:

- 1 - Ödev Yönetmeliği;
- 2 - Ders Kitapları Yönetmeliği;
- 3 - Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği incelenecektir.

II. 5. 1. ÖDEV YÖNETMELİĞİ

Günümüzde "Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Ders Dışı Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik" uygulanmaktadır. Ödev Yönetmeliği olarak kabul edilen bu Yönetmeliğe göre ortaöğretimdeki öğrenciler, bir öğretim yılında, istedikleri bir dersten ve öğretmenleri ile belirleyecekleri konuda, sadece bir ödev yapacaklardır. Ödev konularının belirlenmesinde öğrencilerin gereksinimleri, yetenekleri; okul, aile ve çevre imkanları göz önünde bulundurulacaktır. Konuların açık ve anlaşılır olması, yanlış yorumlara yol açmaması, Öğretim Programları'na uygun olması gibi özellikler dikkate alınacaktır. Burada önemli olan, öğrencilerin belli bir konuda daha ayrıntılı olarak bilgi kazanmalarından çok, buldukları sınıf seviyesine göre araştırma yapmalarını, bilgi gereksinimlerini karşılamalarını ve kendi kendilerine bir fikir ürünü meydana getirmelerini sağlamaktır (Resmî Gazete 20336: 25).

